

“Робота з персональним комп’ютером”, “Машинопис та основи діловодства”, “Сучасний діловий документ”, “Раціональне письмо”, “Засвоєння клавіатури друкарської машини” (останні три роботи – збірники вправ).

Цікавою формою організації самостійної роботи студентів є віртуальні варіанти самостійного виконання студентами практичних завдань з курсу “Комп’ютеризація офісної служби”, а також тестового контролю знань з ряду дисциплін.

Резюмуючи, слід зазначити, що інноваційні процеси в організації навчального процесу з підготовки фахівців документально-інформаційної сфери сприяють формуванню професіоналізму студентів, розвитку їх творчих здібностей, зростанню кваліфікаційного рівня викладачів, формування активної співпраці викладачів та студентів. Наступним кроком в цьому напрямку є розробка та запровадження системи інтерактивного навчання та рейтингового контролю знань.

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ БІБЛОТЕЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ОСВІТИ

М.Д.Баніна (м.Кам’янець-Подільський)

Концепція ступеневої освіти, яка зараз впроваджується в педагогічній системі України має на меті забезпечити високу якість освітніх послуг шляхом наступності, спадкоємності освітнього процесу. Безперервна багатоступенева фахова освіта є одним з системотворюючих чинників бібліотечної професії як масової професії розумової операції в соціокультурній та інформаційній сферах.

Бібліотечну професію і освіту досліджували багато російських і українських вчених В.Бабіч, А.Ванєєв, Т.Воронова, В.Ільганаєва, А.Каптерев, І.Івашева, Н.Кушнаренко, В.Пашкова, А.Пахоменко, Б.Сімонов, В.Скнар, Е.Сукіасян, Ю.Трач, А.Чачко, І.Шевченко, О.Шликова та ін.

Під ефективністю системи підготовки фахівця бібліотечної справи ми розуміємо її – здатність досягати поставленої мети в даних умовах і з певною якістю, під якою розуміється рівень професійної компетенції випускника ВНЗ, який відповідає кваліфікації. В системі соціальних якостей сучасного спеціаліста виділяють професійні і соціально-світоглядні. (12, 32). Базову основу в становленні особистості професіонала, на наш погляд, визначає прикордонна частина між загальною і загально-інформаційною підготовкою.

Виходячи з результатів анкетування 112 керівників бібліотечних установ Донецької області, соціологічних досліджень Національної

Парламентської бібліотеки України, поняття професіоналізм включає в узагальненому вигляді складові: здатність до самовдосконалення (37%), відповідні особистісні (психологічні, вольові) якості (45%), професійні знання і навички (70,5%), високий рівень інтелекту, організаторська та психолого-комунікативна підготовка (73%). Ці дані підтверджують висновки дослідження Ю.Трач, де рівні сформованості професіоналізму поділяються на:

- вищий (системно-моделюючий діяльність і знання);
- середній (адаптований);
- низький (репродуктивний) (12,9).

“Безпосередній вплив на динаміку професіоналізму бібліотекаря мають суб’єктивні чинники, а об’єктивно-суб’єктивно-опосередковані.” (12, 12). Але сьогодні в теорії педагогіки система методів виховання не узгоджена з системою методів навчання, принципів, методикою активізації виховного процесу.

Технологія навчання характеризується як “системний метод створення, застосування і визначення всіх процесів викладання у засвоєнні, знань з урахуванням і людських, і технічних ресурсів і їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти”. (12, 65).

Сучасні концепції професійної освіти базуються на принципах системно-діяльнісного підходу, теорії педагогічних систем, принципах цілісності та інтегрованості. Педагоги-дослідники наполягають на тому, що системний підхід є необхідною умовою оптимізації будь-якої професійної підготовки.

Постійними категоріями процесу навчання як системи виступають мета навчання, діяльність викладача (викладання), діяльність студента (навчання) і результат. Перемінною складовою виступають засоби управління цим: процесом. Вони включають зміст навчальної інформації, методи навчання, матеріальні засоби навчання, організаційні форми навчання як процесу навчальної діяльності студентів. (9,124)

Системний підхід вимагає реалізації інтеграційних зв’язків, змовами забезпечення яких є: спільні завдання навчання; наявність спільних об’єктів для засвоєння: використання єдиних понять і термінів; реалізація зональних принципів і методів навчання; єдина логіка засвоєння інформації. (2, 14) Перші три умови наявні в бібліотечно-бібліографічній педагогічній системі. Що стосується двох останніх, то вони повинні вирішуватись.

Підвищення результативності професійної підготовки пов’язано з формуванням у студентів цілісного бачення взаємодії компонентів бібліотечної справи як об’єму діяльності. Умовою цього є системність

знань. Технологія системного підходу може бути впровадження завдяки реалізації двох умов:

- упорядкування змісту бібліотечних дисциплін на основі детального встановлення зв'язків в середині технологічних курсів та між ними відповідно логіці розгортання наукової інформації на основі визначення і включення у зміст курсів базових категорій. Завдяки ним бібліотечна справа може бути розгорнута як система, що має розглядатися на трьох рівнях;
- на соціальне-бібліотечному визначається орієнтація в стратегічних цілях бібліотеки як соціального інституту;
- на організаційно-бібліотечному здійснюється вибір ефективних форм і методів бібліотечної роботи;
- на конкретно-бібліотечному конкретизується здійснення певних дій з використанням бібліотечних засобів в реальних, практичних ситуаціях.

Вищесказане дозволяє розкрити бібліотечні поняття шляхом встановлення генетичних, ієрархічних і функціональних зв'язків.

Вивчаючи закономірності селективності вибору рівнів організації матеріалу, В.С.Ледньов дійшов висновку, що найбільший час відводиться вивченню найближчих для людини форм організації матерії. І чим далі в загальному ряду відстоїть від цих двох форм та чи інша її форма організації матерії, тим менше часу відводиться на її вивчення (7, 103). Саме конкретно-бібліотечний рівень є предметом підготовки “молодшого спеціаліста” шляхом опанування інваріантними технологічними операціями і процесами. Умови ступеневого навчання потребують науково-обґрунтованої системи міжпредметних зв'язків, яка б сприяла процесу формування корпоративного знання. Системне упорядкування навчально-інформаційного простору залежить від засобів організації когнітивно-технологічних вертикальних зв'язків в педагогічній системі, де системостворюючою стає функція, що пов'язана з відбором, аналізом, оцінкою навчальної інформації. Де логічним результатом функціонування такого механізму є один з потужних засобів якісного рівня навчання – його еталоном, деонтична (*deon* – потрібне, повинне) норма.

Системному засвоєнню деяких дисциплін за думкою А.Каптерева перешкоджає недостатня організація структуризації навчальної інформації. (6) Інформаційно-діяльнісний підхід реалізації багатоступеневої освіти потребує організації і структуризації когнітивної складової між близькими предметами, які вивчаються у ВНЗ різних рівнів, яка стане єдиною концептуальною основою моделювання змісту однопорядкових дисциплін.

Сполучення зовнішніх та внутрішніх інформаційно-навчальних процесів, створюють інформаційне поле, в якому ефективність засвоєння інформації студента залежить від вибору як її змісту, так і варіантів її оптимальних в кожній навчальній ситуації. Сучасна дидактика пропонує нам різні види навчання: проблемне; традиційне; проблемно-модульне; розвиваюче; програмоване; індивідуалізоване; диференційне; модульно-блочний принцип навчання з рейтинговою оцінкою знань. Є два підходи послідовності використання методів навчання: від репродуктивного через евристично-пошуковий до проблемного та проективного. Є, так зване, сітьове навчання. При виборі технології навчання враховують мотивацію, навчальну мету, та управління навчальної діяльності педагогом. На всі названі елементи впливає також гуманістична парадигма сучасної освіти, яка потребує розвитку особистісно-сміслової сфери студентів. Наприклад, основні методи педагогічного керівництва у процесі розвиваючого навчання: науково-інформаційні, практично-евристичні, проблемно-пошукові, методи стимулювання та контролю. (13, 10).

В основі розмежування навчання “молодого спеціаліста” та фахівців вищих рівнів кваліфікації, за дослідженням І.О.Івашової, лежить співвідношення творчих та виконавчих елементів в практичній бібліотечній діяльності. В основу розробки навчально-предметних модулів може бути покладений такий принцип професіоналізації, як рефлексивність. Він передбачає те, що студенти послідовно засвоюють все більш абстрактні фрагменти професійної сфери, проходячи – від технологічного через управлінський і теоретичний до методологічного пізнання професійної діяльності. Кожна з тем навчальної дисципліни, що має достатні наукові та методичні засади може бути “розгорнута” в глибину при викладенні на більш високому освітньому рівні (6). Це викликає, в свою чергу, необхідність узагальнення і ущільнення навчально-методичної інформації.

А.Леонтьєв дійшов висновку, що зовнішня та внутрішня діяльність мають однакову загальну будову. (8, 101.) “... неможливий безпосередній вплив на розвиток функціональних механізмів психіки, що мінує конкретну предметну діяльність. Інтенсифікація їх розвитку потрібного напрямку забезпечується відбором видів діяльності, відповідним цілям розвитку.” (7, 70) Таким чином головним фактором інтеграції загально-бібліотечних знань та вмінь студентів стане технологічний “тренінг – моделювання системних бібліотечних процесів”, ситуацій за принципом їх поступового ускладнення на всіх рівнях, реалізованими професійної освіти.

Сьогодні більшість студентів характеризуються низьким рівнем

знань та сформованості навичок, невмінням аналізувати і синтезувати, вилучати головні ознаки об'єкту, прагненням до дій за зразком, відсутністю комунікативних вмінь та бідністю загальноосвітнього тезаурусу. Технологія процесу професійного розвитку майбутніх бібліотекарів має включати на першому етапі цілісну ступеневу систему послідовних взаємозв'язаних дій, спрямованих на формування особистісно-професійної свідомості не менш ніж на опанування знаннями та навичками. Метою початкового етапу навчання є створення внутрішніх умов у формуванні студента як суб'єкта навчально-виховних взаємодій й спільної діяльності з викладачем, послідує його розвитку. Якщо на першому рівні вчити опрацьовувати алгоритми розумових операцій, поступово збільшувати творчі вид робіт, розв'язувати проблеми пов'язані із завданнями практики, тобто піднести рівень освіти вище, ніж ми маємо зараз, то час навчання на бакалавра міг би бути 2 як за кордоном, а не 4 роки як у наших ВНЗ.

Проблема "як вчити" – включає комплекс різноманітних питань, де окрім методики вищої освіти, вирішується завдання формування інтересів студентів до своєї майбутньої професії. Процес формування професійних якостей особистості – це єдиний спіралеподібний рух від одних якісних показників до інших, направлений на послідовне переведення розвитку творчих можливостей студентів від продуктивно-репродуктивних до організаторських, імпрровізаційних в подальшому до інноваційного рівня (14). Це обумовлює певну послідовність використання методів навчання: від інформаційно-оповідальних до проблемно-дослідницьких. Для навчальних закладів інформаційно-бібліотечного напрямку може бути запропонована модульна система навчання, застосуванням методу занурення з використанням нелінійних технологій, який прискорює процес засвоєння матеріалу, сприяє активізації мислення, формуванню творчого підходу до вирішення проблем.

Способом існування та передачі змісту інформації є система навчально-методичних документів та комп'ютерні технології. Модернізація освітніх технологій потребує інтеграції інформаційних технологій зі змістом усіх курсів загально-професійної і спеціальної підготовки, щоб сучасні комп'ютерні технології пронизували викладання усіх традиційних бібліотечних дисциплін. В ідеалі не повинно бути розділення традиційних і нетрадиційних підходів. Вже зараз потрібно створювати передумови для дистанційного навчання шляхом впровадження комп'ютеризації як змісту, так і форми навчального процесу. Цьому можуть сприяти міжкафедральні та міжциклові методичні комісії з питань електронних технологій в бібліотечно-бібліографічній діяльності (11).

Умовою для втілення принципу саморегуляції та самостійного навчання особистості є створення навчального та іншого допоміжного матеріалу в електронній формі. Є досвід ХДАК, КНУКіМ, МДУК, ін. по впровадженню комп'ютерної системи контролю знань.

Впровадження нових педагогічних технологій буде залежати від майстерності викладача у виборі змісту визначенні цілей, виборі технології на кожному етапі з урахуванням реалізації основних принципів педагогіки, розробці технології навчання на кожному ступені.

За умови впровадження методів активного навчання, в тому числі дистанційного, розробки психологічного текстування і анкетування на кожному етапі навчання, розробки альтернативних навчальних планів і програм, можна ввести індивідуалізоване навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верхола А.П. Дидактические основы оптимизации процесса обучения дисциплинам вуза: Автореф. дис.... канд пед. наук. -К., 1989.
2. Волинець К. І Інтеграція змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів у педагогічних училищах і коледжах України: Автореф. дис.... канд пед. наук. -К., 1997.
3. Вохрышева М.Г. Информационная контекстология // Информатизация и проблемы гуманитарного образования: Междунар. науч. конф. Краснодар -Новороссийск. 14-15 сент. 1995. Тез. докл./ МАЙ, КГАК, МГУК. -Краснодар, 1995. -С.27-30.
4. Ивашова И.А. Проблемы многоуровневой подготовки библиотечно-информационных кадров // Библиотековедение. -1996. -Я4/5. -С.166-168.
5. Ивашова И.А. Развитие взаимосвязи высшего и среднего библиотечного образования в целях повышения профессиональной подготовки кадров (на примере дисциплин библиотечного цикла): Автореф. дис. на... канд. пед. наук / МГИК. -М., 1987.
6. Каптерев А.И. Библиотечному образованию – непрерывный характер // Сов. библиотечное ведение. -1990. -№4. -С.14-18.
7. Леднев В. С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. -М., 1991. -224с.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. -М., 1976. -С. 101.
9. Педагогика / Под. ред. Пидкасистого. -М.: Рос. пед. агенство, 1996.
10. Скидан С. А. Ергономічні основи навчального процесу у вищій школі: Автореф. дис.... доктора пед. наук. -Кривий Ріг, 1998.
11. Соколова Е.Ю. Самостоятельная работа студентов в процессе подготовки информационно-библиотечных кадров в вузах культуры: Автореф. дис. канд пед. наук. -М., 1998.